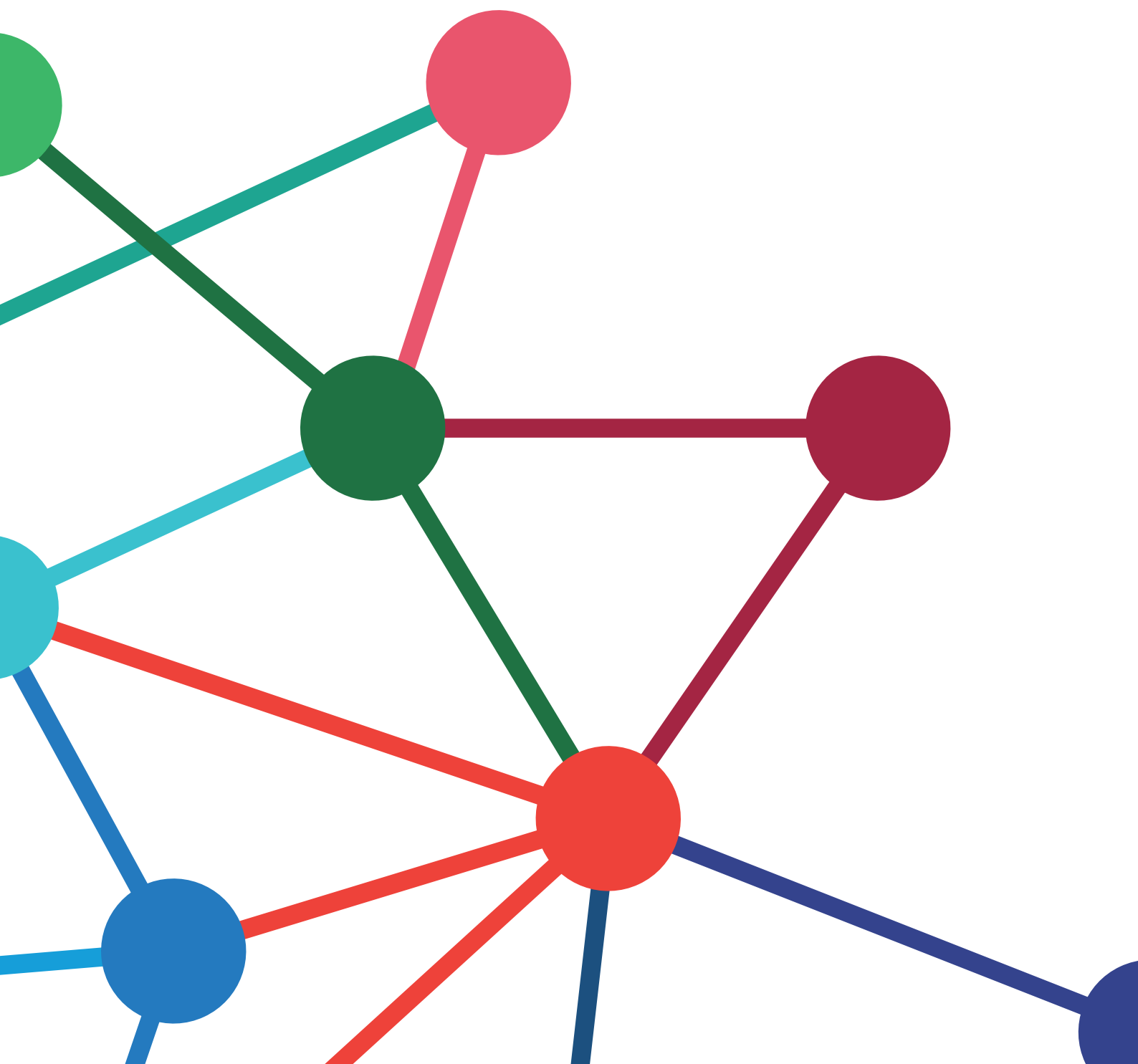

Oproep tot Verbindingsagenda

Versterking van de brede welvaart door inzet op
onderzoeks- en innovatie-ecosystemen: naar een
gezamenlijke verbindingsagenda tussen rijk en kennissteden

Namens het Netwerk Kennissteden Nederland (NKN)¹ en met ondersteuning van het Nationaal Campussen Overleg (NCO) doen wij de oproep aan het Rijk om een agenda in te richten voor het verder ontwikkelen en versterken van regionale onderzoeks- en innovatie-ecosystemen. Dit doen wij in afstemming met regionale actoren zoals de economic boards in de universitaire regio's en de betrokken Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen. Ons initiatief is complementair aan het Manifest 'toplocaties' van het NCO en de valorisatie-agen-

da van de Universiteiten van Nederland (UNL). Gezamenlijk ambiëren wij om de kennissteden beter met elkaar te verbinden en te versterken. De impact van de kennissteden en nationale campussen is essentieel voor de brede welvaart en het verdienvermogen van de Nederlandse samenleving. Deze impact wordt maximaal wanneer dit programma vanuit de kracht en het profiel van de regionale onderzoeks- en innovatie-ecosystemen wordt vormgegeven.

¹ Het Netwerk Kennissteden Nederland is een samenwerkingsverband tussen de 13 kennissteden (de gemeenten Amsterdam, Den Haag, Delft, Eindhoven, Enschede, Groningen, Leiden, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg, Utrecht en Wageningen), de Universiteiten van Nederland, Vereniging Hogescholen en Kences (kenniscentrum studentenhuysvesting).

Voorstel aanpak

Nederland heeft belang bij een integrale ecosysteemvisie en -agenda, waarbij we de onderlinge samenwerking tussen Rijk en regio bekrachtigen. Momenteel werken regio's veelal vanuit een eigen focus en aan lokale doelstellingen. Hierdoor missen we nationaal verbindingskansen en werken we minder efficiënt dan wanneer we onze kennis en krachten bundelen. Vanuit een meer integrale ecosysteemagenda zien wij mogelijkheden om regionale ecosystemen beter en efficiënter te organiseren, waardoor de innovatiekracht van Nederland als geheel sterker wordt. Met het Nationaal Groeifonds zijn de eerste stappen al gezet. Door dit fonds worden kennisinstellingen, bedrijven en andere stakeholders landelijk gestimuleerd om op thema's met elkaar samen te werken. Zo krijgen topsectoren en sleuteltechnologieën de kans om te groeien en om nieuwe innovaties tot wasdom te brengen. Als Netwerk Kennissteden zien we echter een gebrek aan beleid en instrumentarium om de toenemende economische groei te faciliteren en ruimte te bieden. We missen de capaciteit en middelen om de (ruimtelijke) randvoorwaarden op orde te stellen. Talent en innovatieve bedrijvigheid dreigt daardoor te vertrekken. Om deze beweging om te slaan is het land gebaat bij een sterk vestigingsklimaat, waarbinnen innovatie zo goed mogelijk kan gedijen en waar talent fijn kan werken, wonen en recreëren. Wij geloven daarbij in het voortbouwen op en beter benutten van de kennissteden en campussen.

Wij onderschrijven de acties uit de kamerbrief 'Innovatie en Impact' van 11 november 2022 en gaan daarover graag met de partners van het rijk het gesprek aan.

Wat biedt het Netwerk Kennissteden Nederland aan?

Netwerk
Kennissteden
Nederland

1

Een directe verbinding met de
landelijke innovatiekernen

2

Bevordering van
complementariteit / verbinding
en samenwerking tussen
regionale kennisecosystemen

3

Krachtige gesprekspartner over
inrichting kennisinfrastructuur
en ruimte om innovatie en
maatschappelijke impact²
te versnellen

4

Medeorganisator nationale
conferenties

Wat vragen we aan het Rijk?

1. Samen te werken aan de maatschappelijke en economische ontwikkeling en innovatiekracht van regionale kennisecosystemen
2. Met ons in gesprek te gaan over gerichte investeringen in de kennisstad en campus als landingsplek voor innovatie
3. Aandacht voor het belang van optimale stedelijke randvoorwaarden
4. Ons samen met het NCO te betrekken bij het nieuwe campusonderzoek

Wat krijgt Nederland daar voor terug?

Door tezamen aan de volgende punten van de
verbindingsagenda te werken:

- Verbeteren we de verbinding tussen Rijk en regio (Gesprekspartner)
- Versterken we het vestigingsklimaat van Nederland
- Zorgen we voor meer afstemming en profilering (complementariteit)
- Creëren we meer kansen voor innovatie
- Houden we talent en innovatieve bedrijven beter vast

Daarmee versterken we

- De internationale concurrentiepositie van Nederland als geheel
- De maatschappelijke en economische impact van kennis

² Het vermarkten van nieuwe kennis draait niet alleen om economische valorisatie, maar ook het vergroten van de maatschappelijke impact door ondernemerschap. Als lokale partijen spelen wij een verbindende rol spelen in de ontwikkeling van nieuwe kennis, de (ruimtelijke) implementatie en de overdracht naar de inwoners. Verbreiding van de toegankelijkheid en toepasbaarheid van nieuwe kennis moet daarin centraal staan.

Achtergrond

De meerwaarde van de kennissteden³

Het primaire succes van de kennissteden is direct afkomstig van de aanwezigheid van de universiteit⁴, vaak in combinatie met HBO- en MBO-instellingen dicht in de buurt. De kennissteden hebben tot nu toe bijgedragen aan de enorme groei van het aantal theoretisch opgeleiden en daarmee het kennispotentieel van ons land. Sinds 1976 is het aantal universitaire studenten in Nederland gegroeid van 122 duizend naar 340 duizend; een groei van 179 procent. De totale uitgaven aan R&D bedragen op landelijk niveau momenteel ongeveer 18 miljard euro per jaar. Daarvan staat 5 miljard euro op de begroting van HBO of universitaire onderwijsinstellingen. Naast dat bedrijven en Europese investeerders meebetalen aan onderzoek binnen universiteiten, kiezen bedrijven er steeds vaker voor om hun R&D-gerelateerde activiteiten te organiseren in de nabijheid van de universiteit. Van de 65 grote R&D-concentraties in Nederland zijn er 47 gevestigd in een universiteitsstad of een aangrenzende gemeente. Sinds 1990 zijn de private R&D-uitgaven gegroeid van ruim 3 naar meer dan 10 miljard euro waarvan zodoende driekwart plaatsvindt in of vlak naast de kennissteden. Daar bovenop komen de effecten van het Nationaal Groeifonds: de groei van publieke investeringen in R&D zal ook de komende jaren leiden tot meer private R&D-investeringen. Kortom, de kennissteden zijn een kraamkamer voor innovaties die antwoorden geven op de maatschappelijke uitdagingen van nu en morgen. Dat is onze gezamenlijke kracht.

Naast deze bindende sterkte, onderscheidt iedere kennisstad zich in profiel en vestigingsklimaat. De aanwezigheid van de universiteit, de campus(organisatie), onderzoeks- en testfaciliteiten en de stedelijke voorzieningen spelen daarin een belangrijke rol. Hierdoor creëren we kansen om talent, bedrijven en innovatieve partijen met dezelfde aandachtsgebieden te clusteren.

³ Onderbouwing is afkomstig uit de SWOT-analyse Kennissteden van Birch (2022). Voor meer informatie zie bijlage 2.

⁴ Centraal Planbureau (2017). De regionale impact van universiteiten; een literatuuroverzicht.

Wat is onze rol daarin?

Samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en ondernemers (de drie O's) is de basis van een sterke kennisinfrastructuur. Iedere partij heeft daarin een eigen rol. Als kennissteden stimuleren we enerzijds innovatie door ondersteuning van business development, de campusorganisatie en onderzoeks- en testfaciliteiten. Anderzijds zijn we verantwoordelijk voor de kwaliteit van het vestigingsklimaat. We faci-

literen immers de ruimte voor werken, wonen en recreatie. Voor de ecosystemen van de kennissteden is een belangrijke randvoorwaarde om voldoende talent zowel theoretisch als praktisch opgeleid aan te trekken en te behouden. We sluiten daarbij aan op de landelijke groeistrategie⁵. We investeren voortdurend in de aantrekkelijkheid van onze steden.

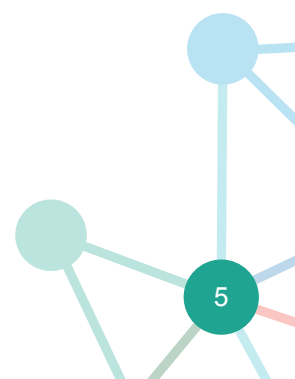
De verbinding tussen innovatie en kennisstad

Vernieuwing en innovatie vindt grotendeels plaats in de regionale en lokale sfeer, want voor kennisuitwisseling is nabijheid en een aantrekkelijke omgeving noodzakelijk. Bedrijven, talent, kennisinstellingen, lokale overheden en maatschappelijke organisaties vinden elkaar sneller binnen dezelfde regio.

Jaar in jaar uit laten de 'Entrepreneurial Ecosystem (EE)'-indexen zien dat de universitaire regio's, met als middelpunt de kennissteden, de meest innovatieve locaties van Nederland zijn. Hoe komt dat?

- Door de aanwezigheid van een universiteit hebben kennissteden een grote aantrekkingskracht op talent;
- Met de combinatie van MBO, HBO en WO bieden de kennissteden (1) een diversiteit aan opleidingsmogelijkheden voor talent, (2) een doorlopende leerlijn op locatie en (3) voor bedrijven een breed scala aan potentiële werknemers in de directe omgeving;
- De concentratie van talent in de kennisregio's leidt tot clustering van ideeën en kennisuitwisseling. Zo 'produceren' kennissteden bovengemiddeld veel startups;
- De kennissteden huisvesten relatief veel onderzoeksinstituten en kennisintensieve bedrijven;
- Dit wordt meestal ondersteund door een sterke kennisinfrastructuur waaronder een gestructureerd lokaal valorisatieprogramma- en netwerk.

De kennissteden onderscheiden zich, door de aanwezigheid van sterke campussen, kenniskwartieren en innovatiedistricten. In deze gebieden is de quadruplehelix samenwerking tussen universiteiten, het innovatief bedrijfsleven, overheden (gemeente en provincie) en onderzoeksinstituten sterk geworteld. Deze plekken vormen niet alleen de banenmotoren van Nederland, maar op deze plekken ontstaat ook de fundamentele kennis waarmee wij de wereld kunnen verbeteren.

Toekomstbestendigheid van de kennisstad staat onder druk

Ondanks onze sterke onderzoeks- en innovatie-ecosystemen, staat de positie van de kennissteden onder druk⁶. De kennis economie draait op interactie en uitwisseling van kennis. Hoe meer interactie, hoe beter de kennisoverdracht en kruisbestuiving. Kennisinstellingen en kennisintensieve bedrijven zijn veelal op zoek naar stedelijke plekken die aantrekkelijk zijn voor talent en waar zij optimaal kunnen kennisdelen. Daarom zetten de kennissteden zich in voor de ontwikkeling en een sterke organisatie van kennisintensieve clusters zoals campusen, kenniskwartieren en innovatiedistricten. Wij signaleren echter, net als de ministeries EZK en OCW⁷, dat de toekomstbestendigheid van deze gebieden in gevaar komt. Wij ervaren zelf de volgende oorzaken:

- De druk op de ruimte voor startups, scale-ups en mkb blijft toenemen en de beschikbaarheid van (lab) faciliteiten en de kwaliteit van de kennisinfrastructuur verslechtert. Groeiende bedrijven, kennisinstellingen en ondersteunende partijen worden daardoor belemmerd in hun ontwikkeling. Dit terwijl talent in toenemende mate op zoek is naar een fijne groene werkomgeving waar gelijkgestemden werken, wonen en kunnen recreëren. Daarmee gaat veel onbenut potentieel verloren⁸;
- Gemeenten, universiteiten en gebiedsorganisaties proberen deze lokale vraag veelal op eigen kracht te ondervangen, maar de financiële middelen van de lokale overheden groeien onvoldoende mee⁹;
- Kennissteden dragen bij aan de complementariteit tussen de Nederlandse onderzoeks- en innovatie-ecosystemen, maar nog in onvoldoende mate¹⁰. De Nederlandse economie vraagt om sterke keuzes vanuit het Rijk, evenals de technologische aandachtsgebieden. Wij moeten alle kennis, karaktereigenschappen en specialisaties uit de kennissteden optimaal benutten om de maatschappelijke opgaven het hoofd te kunnen bieden en om de wendbaarheid van het Nederlandse bedrijfsleven te versterken. Daarbij moeten we oog houden voor onze internationale concurrentiepositie. De gebiedsorganisaties van de campussen spelen een cruciale rol in het organiseren van deze complementariteit;
- Hoewel wetenschappelijk onderzoek van Nederlandse kennisinstellingen tot de top van Europa hoort, slagen wij er onvoldoende in om deze kennis te benutten¹¹. Wij realiseren onder andere minder spin-offs dan andere Europese landen. Deze paradox laat zien dat ons valorisatiesysteem niet optimaal is ingericht. Er is een gebrek aan ruimte, dienstverlening en verbinding tussen startups, scale-ups, mkb en onderzoek. Aansluiting met de Europese top is niet alleen belangrijk voor het aantrekken en behouden van talent, maar ook voor het vergroten van de impact. Dat zou ons land helpen om oplossingen te vinden voor grote maatschappelijke vraagstukken;
- Er is weinig grip op de in- en uitstroom van zowel praktisch als theoretisch opgeleid talent. Door het niet op orde hebben van het vestigingsklimaat dreigen internationale en nationale talenten zich naar het buitenland te verplaatsen¹². Onder andere de huisvestingstekorten voor talenten in de kennissteden blijven toenemen.

Kortom, de groeimogelijkheden van het innovatieve bedrijfsleven zijn aanzienlijk verminderd door achterstallige stedelijke ontwikkeling en kwetsbare kennisinfrastructuren. Het grootste risico hiervan is dat het Nederlandse vestigingsklimaat als geheel minder aantrekkelijk wordt voor innovatieve en snelgroeiende ondernemingen. Deze bedrijven kunnen hier zelf ook een steentje aan bijdragen, maar een veerkrachtig innovatiemilieu vraagt tevens goede randvoorwaarden en om een daadkrachtige en voorspelbare overheid. Een rol van de overheid is onontbeerlijk omdat niet alles door de markt kan worden opgepakt vanwege marktfalen en onrendabele investeringen. Wij zien kansen om deze knelpunten om te zetten ambitie en aanpak.

⁶ Birch (2022). SWOT-analyse Kennissteden.

⁷ Kamerbrief ministerie Economische Zaken en Klimaat (2022). Innovatie & Impact.

⁸ Birch (2022). SWOT-analyse Kennissteden.

⁹ Birch (2022). SWOT-analyse Kennissteden.

¹⁰ McKinsey & Company (2022). Building an world-class Dutch start-up ecosystem.

¹¹ Roland Berger (2021). Valorisatie ontketend.

¹² McKinsey & Company (2022). Building an world-class Dutch start-up ecosystem.

Waar liggen nieuwe kansen?

De grote maatschappelijke opgaven en de tekorten op de arbeidsmarkt vragen om een sterke regiserende rol van de overheid. Alleen door innovatie te stimuleren kunnen we het tij keren. Vanuit de kennissteden onderstrepen we de effectiviteit van het missie-gedreven innovatiebeleid en het Nationaal Groeifonds. Nieuwe samenwerkingen binnen kansrijke sectoren zijn tot stand gekomen en de brede welvaart van Nederland profiteert daarvan. We zien echter dat het huidige beleid op de lange termijn niet voldoende duurzaam is. De onderlinge

afstemming en samenwerking tussen ecosystemen kan versterkt worden. Lokale overheden, universiteiten en campusorganisaties blijven zelf verantwoordelijk voor het organiseren en faciliteren van de innovatie die voortkomt uit landelijke innovatieprojecten, waaronder het Groeifonds. De druk op bedrijfsruimte, het tekort aan lab- en onderzoeksfaciliteiten en de woningbouw neemt toe. Hierdoor kunnen we bedrijven en talenten straks niet meer bedienen. Daarmee dreigen we het Nederlandse vestigingsklimaat en daarmee de innovatiekracht drastisch aan te tasten.

Wat we nodig hebben is een landelijke verbindingsagenda. In onze optiek liggen er kansen op de volgende onderdelen:

Topsectorenbeleid naar ecosysteembeleid

Het ontbreekt momenteel aan een landelijke afstemming en samenwerking rond het thema kennisintensieve ecosystemen, waarin het rijk kan faciliteren. Wij willen de kennissteden in hun kracht zetten door elkaars specialisaties en kennisintensieve clusters meer te benutten en te verbinden. De mix en massa van (soorten) bedrijven, organisaties, kennis- en onderzoeksinstituten en innovatiecentra (zoals startupondersteuners) bepaalt in grote mate het onderscheidend vermogen van een ecosysteem. Daarbij is gezamenlijke specialisatie (h)erkennen en open innovatie ondersteunen belangrijk. Dit biedt kansen om inhoudelijk samen te werken tussen clusters en om tot nieuwe ideeën te komen. Daarbij zien wij kansen om de positie van het Rijk in te zetten om samenhang en differentiatie te bevorderen.

Ruimtelijke kennisstadstrategie

Innovatie draait niet alleen om innovatieve bedrijvigheid, maar ook om plekken voor ontmoeting. Het is de kunst om plekken te faciliteren waar gelijkgestemden elkaar tegenkomen. Succesvolle innovatie ontstaat immers door samenwerking en kruisbestuiving tussen kennisinstellingen, start ups en scale-ups, mkb en grote bedrijven. Om deze interactie te bevorderen willen we bouwen aan de (door)ontwikkeling van fieldlabs, gedeelde faciliteiten, pilot plants en kennisintensieve clusters zoals de campussen, kenniskwartieren en innovatiedistricten. Belangrijk is dat een kennisstad zich kan ontwikkelen als aantrekkelijk woon-werk gebied met oog voor duurzaamheid en groen en cultuur. Dit vraagt vaak om investeringen die het regionale investeringsvermogen te boven gaan, zoals het financieren van onrendabele toppen. Bestaand economisch beleid en beschikbare fondsen zoals het Nationaal Groeifonds en Regio Deals bieden hier geen mogelijkheden (meer) toe.

Versterkte inzet op community building en business development

Naast inrichting van de ruimte en faciliteiten, profiteren bedrijven en instellingen optimaal van elkaars nabijheid als zij netwerken vormen en wederzijdse belangen hebben om samen te werken. Daarbij gaat het om een diversiteit aan netwerken: van informele vriendschappen tot formele zakenrelaties. Door te interacteren binnen en tussen netwerken delen mensen hun kennis. Om deze netwerken te laten ontstaan, moeten er sociale voorzieningen en soms structurele stimuleringen zijn. Zodoende achten wij het essentieel om te investeren in de verbinding tussen mkb, grote bedrijven, kennisinstellingen en overheden via een sterke campusorganisatie of kennismakelaar.

Colofon

Contactgegevens NKN-alliantie kennisintensieve ecosystemen

Bestuurlijk:

J. Diepemaat - secretariaat@diepemaat.nl

Ambtelijk:

M. Cornelissen - m.cornelissen@enschede.nl

J. Moolenaar - j.moolenaar@enschede.nl

Universiteiten van Nederland

Bestuurlijk:

P. Duisenberg - ophorst@unl.nl

Ambtelijk:

D. Braakman - braakman@unl.nl

J. Jolij - jolij@unl.nl

Nationaal Campussen Overleg

Edward van der Meer

edward@campusgroningen.nl